odpovídají nynější hospodářská čísla. Zvýšení jejich však bez rovnoběžného proporcionálního zvýšení národní výroby (reálné) znamená změnu v peněžní jednotce se všemi důsledky.

Tím nejsou ovšem vyčerpány všechny důsledky „cenového vyrovnání" českých zemí s ostatními oblastmi Říše.

Především není myslitelné, že by nastalo zvýšení cen bez současného přizpůsobování se důchodové úrovně. A tu je právě veliké nebezpečí rostoucího nepoměru mezi hladinami cen a důchodů a nebezpečí zneklidnění sociálního i hospodářského. Ceny a důchody se vyvíjejí v normálních dobách organicky. Překotnější pohyby v jedněch a přirozená snaha o přizpůsobení se druhých — jak to známe z dob válečných a poválečných — nepřispívají ke klidnému vývoji hospodářství, k náležité tvorbě kapitálu atd.

Dále pak nesmíme zapomínat souvislosti naší nynější cenové hladiny se soutěžní schopností našeho zboží na světových trzích a se vším, co je v našem hospodářství založeno na příznivém vývoji zahraničního obchodu. Z bývalého Československa směřovalo jen něco více než třetina vývozu do zemí s vázaným hospodářstvím devisovým a přes 60% šlo do volné devisové ciziny. Na tomto vývozu byl založen náš dovoz surovin (které nelze cizině platiti než devisami) a na něm závisela výroba všech těch odvětví, která pracují se surovinami doma nevyráběnými, ať už jsou výrobky z dovážených surovin určeny pro zásobování domácího trhu, či pro vývoz. Nepochybně nastane nyní přesun i v naší orientaci vývozní; podíl Říše na našem odbytu se zvýší. Ale nesmíme učiniti nic, co by zmenšilo naši soutěživost v devisově volné cizině, čili co by způsobilo zvýšení naší cenové hladiny nad paritu světovou. Jinak ztratíme vývoz, znemožníme si dovoz surovin, vzniknou poruchy v zásobování statků vyráběných z dovezených surovin, budeme nuceni omezovat v těchto odvětvích výrobu — a všechny důsledky z toho.

Všech těchto složitých vztahů si musíme být dobře vědomi ve své další hospodářské a zvláště cenové politice. Je nám třeba tohoto uvědomění při nově zřizovaném úřadu cenovém, neboť on má podle vládního nařízení č. 121/1939 zasahovati do „tvoření cen zboží a úkonů všeho druhu, jakož i veškerých úplat". Je to úkol nesmírně odpovědný a obtížný. Neboť ani sebe lépe řízená hospodářská politika, a tedy ani cenová a důchodová politika, nemůže být tak dokonalá, aby promptně, důsledně ve všech složkách a bez vnitřního „tření" mnohostranných zájmů dovedla organicky vyrovnávati hladiny cen a důchodů. Pro tyto tak obtížné úkoly je třeba, aby byl nejvyšší cenový úřad co nejlépe, co nejkvalitněji vybaven.

—vk—

Problém surovin.

Jednou ze stěžejních otázek, která vyžaduje rychlého řešení, je problém surovin, nutných k zpracování našeho vyspělého průmyslu. Naše země je na základní suroviny poměrně chudá a proto má možnost opatřit si potřebné množství jen z ciziny, a to vývozem hotového zboží. Bývalé Československo bylo státem, jehož produkce daleko přesahovala možnosti spotřeby doma; proto bylo odkázáno vysokou měrou na vývoz národní produkce, čímž se opět umožňoval dovoz nutného zboží, zejména surovin a polotovarů.

Vycházíme-li z roku 1937 jako hospodářsky normálního, můžeme z toho vyvodit důsledky i pro dnešní poměry Protektorátu Čechy a Morava. V roce 1937 činil náš vývoz 11.971 mil. K, dovoz dosáhl 10.965 mil. K; obchodní bilance bývalého Československa byla tedy aktivní jednou miliardou. Po podzimních

událostech minulého roku zmenšila se produkční oblast státu. Přes to bylo podle nastalého úbytku velkých produkčních oblastí s velkou pravděpodobností odhadnuto, že má-li být zbylé území schopno prosperity v hospodářském odboru podnikatelském, bude nutno za všech okolností udržet export, dosahující částky nejméně 8 miliard K.

Zřízením Protektorátu se poměry podstatně neliší od poměrů podzimních. Ztráta Slovenska nepřichází s hlediska mezinárodní směny citelně na váhu; odhadneme-li, že na slovenský export připadlo nejvýše 15% z celkového vývozního objemu, jeví se nutným, aby i za dnešních nových poměrů politických a hospodářských bylo docíleno z protektorátního území exportu ve výši kolem 6.8—7 miliard K. Kdyby se nezdařilo našemu hospodářství dosáhnout této hodnoty, nastaly by citelné poruchy našeho hospodářství, které by měly odezvy na poli sociálním. V rámci velké Německé říše nešlo by s hlediska sociálního tak o nezaměstnanost v různých průmyslových odvětvích, které by byly nuceny omezit svou výrobu, jako o deklasifikaci zaměstnanců. Pro národ by tedy nastala dvojí újma: jednak hospodářská, jednak sociální.

Území Protektorátu je bohužel relativně chudé na suroviny a polotovary, které se průmyslově zpracovávají. Proti poměrům z dřívějších let přichází v úvahu další ztráta surovinového zdroje, totiž uhlí a elektrické energie. Dovoz surovin a polotovarů tvořil v dřívějších letech průměrně 60% celkového dovozu. Kdybychom k tomu připočetli nutnost dovozu uhlí, stouplo by podstatně toto procento, neboť jen v hnědém uhlí jsme ztratili kolem 95% zásob, v kamenném uhlí asi 45%. Náš další hospodářský vývoj závisí z valné části na obchodní bilanci, která tvoří podstatnou část bilance platební. Na konec však nezáleží tolik na rozdílu mezi vývozem a dovozem, t. j. aby přebytek bilance byl co nejvyšší, nýbrž na schopnosti takového vývozu, který by byl s to za všech okolností opatřit nutné suroviny a polotovary k průmyslovému zpracování. Kdyby na příklad náš vývoz stoupl dvojnásobně do států clearingových, které nejsou s to dodat našemu hospodářství nutné základní suroviny, dovážené dosud ze států devisově volných, došlo by během krátké doby k nechtěnému omezení výroby v těch průmyslových odvětví, která jsou odkázána na dovoz surovin ze států devisově volných, protože by naše hospodářství nemělo tolik peněžních prostředků, aby zlatem nebo devisou zaplatilo požadované suroviny, když je vyloučena největší platební schopnost, t. j. placení vývozem. Nemožnost získání potřebných surovin ze států devisově volných byla by počátkem nových strukturních změn průmyslových a hospodářských a tlačila by nás nuceně do autarkie a tím i do hospodářské chudoby. Nezáleží už snad ani tolik, abychom vykazovali ve volných státech vysoké aktivní přebytky; dnešní problém je v tom, abychom aspoň byli s to vyvážet do těchto států tolik našeho zboží, které stačí ke krytí surovinových nákupů.

Proto nemůže v budoucnu záležet na tom, aby se všemi dosud volnými státy byl tento platební styk udržen. Tam, kde je bilance oboustranně vyrovnaná, mohla by být připuštěna i clearingová dohoda; na druhé straně se zeměmi, kde se podle zkušeností jevil vždy přebytek našeho vývozu nebo vůbec naší bilance, bylo by nutné za všech okolností ponechat volný platební styk, aby získaných přebytků mohlo být použito k nákupu surovin nebo polotovarů, jež nemohou být dodány clearingovými zeměmi.

Náš průmysl má zatím jistě značné objednávky, takže sotva stačí vyrobit požadované zboží. To se týče hlavně industrie textilní, kožařské, železářské, ocelářské a kovoprůmyslu. Vyšší objednávky se objevují jednak zvýšenou nákupní vlnou uvnitř Protektorátu, jednak vyššími objednávkami v rámci Ně-

mecké říše. Pokud mohly být zpracovávány dosavadní surovinové zásoby, mohla produkce pokračovati plným tempem. Jakmile nastane nedostatek surovin, objeví se nutně i stagnace ve výrobě.

Jakých surovin potřebujeme a kolik?

O jaké suroviny hlavně jde? Jde bohužel o takové suroviny, kterých nemá dostatek ani Německá říše a které mohou být opatřeny jen vývozem, a to převážně do volných států. Dnešní politické napětí a změna státoprávního postavení má jistě určitý vliv na odběr našeho zboží v cizině, která v některých případech není ochotna k dalším objednávkám. Velkou část příčin nedůvěry lze dříve přičíst několika dosud nevyřešeným problémům o označení zboží, budoucnosti koruny, nových obchodně-politických vztahů, než stanovisku politického zaujetí, protože v mezinárodní směně nakonec mají vždy převahu argumenty hospodářské než ryze politické. Důležitým činitelem je rozdělení surovinových základen na země volné a clearingové. Mezinárodní směna zboží i po změněných poměrech se vyvíjela v posledním období dosti dobře s clearingovými státy nebo státy, s nimiž jsou sjednány kompensační obchody. Tu by tedy byl problém dovozu surovin zhruba řešen. Jde však o dovoz surovin z volných států, tedy takových, které nemají ani země, s nimiž nás pojí kontingentní nebo clearingové dohody.

Kožařský průmysl byl odkázán z valné části na dovoz surovin z ciziny. Dováželi jsme z volné ciziny koňské kůže, hovězí, a to mokré i suché, telecí, ovčí, jehněčí, kozí, kozlečí, zaječí, králičí a jiné. V roce 1937 bylo z volných států odebráno těchto kůží v hodnotě kolem 461.50 mil. K. Kdybychom počítali, že při změněných poměrech zůstalo v rámci Protektorátu asi 70% kožařské produkce, dojdeme k závěru, že potřeba dovozu z volných států bude činit kolem 325 mil. K. V tom není započteno zboží kožišnické, jehož dovoz i při změněných poměrech činí asi 45 mil. K z volných států. Jen v obuvi, a to skoro výhradně do volné ciziny činil náš export v roce 1937 kvantitou 20 a půl mil. párů v hodnotě 357 mil. K.

V textilním průmyslu byli jsme odkázáni na dovoz surovin z ciziny V roce 1937 v rámci bývalého Československa byla potřeba vlny, bavlny a juty kryta asi z 97% dovozem, potřeba lnu a umělého hedvábí asi ze dvou třetin. Dovoz textilních surovin v roce 1937 dosáhl hodnoty 2.8 miliard K, t. j. skoro čtvrtiny celkového dovozu. Po změněných poměrech státoprávních rozšiřuje se podstatně odbytiště hotového textilního zboží do Německé říše, Východní marky a jihovýchodních států evropských. Tím se však nikterak nerozšiřuje možnost opatření základních textilních surovin; textilní export do Anglie a Spojených států, který dosáhl v roce 1937 asi jednu čtvrtinu z celkového textilního vývozu, měl jistě po stránce opatření surovin vyšší význam, než získání nových odbytišť ve střední Evropě, ale za ztrátu západních odbytišť a tím ztrátu možností k získání potřebných prostředků na nákup surovin. Tak by se dostal náš textilní průmysl snadno do velké krise, z níž by bylo nakonec východisko jen výrobou z náhradních surovin, ale současně sníženou soutěživostí na zahraničních trzích.

Podobně je i náš železářský, ocelářský a kovoprůmysl odkázán z převážné části na dovoz surovin z volných států, při čemž Německá říše může poskytnouti poměrně málo základních surovin, jsou sama v železné rudě a barevných kovech odkázána až na 75% na dovoz. Počítáme-li jen dovoz rud, surového železa a surových kovů, budeme při dnešních poměrech potřebovat asi 720 mil. K ve volných devisách na tyto suroviny. Konečně došli bychom i v jiných průmyslových odvětvích k podobným výsledkům.

V hrubých rysech nemění tedy změněné státoprávní postavení Protektorátu mnoho na jeho surovinové závislosti na volné cizině. Zvýšeným odbytem zboží do Německé říše, ale snížením vývozu do států devisově volných se problém dovozu základních surovin a polotovarů podstatně zhoršuje. Proto je třeba hledat cesty k tomu, aby všechny dosavadní překážky rázu organisačního, mezinárodně-hospodářského nebo finančního byly odstraněny, a to dříve, než bude průmyslové podnikání znesnadněno rostoucím nedostatkem surovinových zásob.

Obchodní bilance za uplynulých 6 neděl od 16. března do konce dubna vykazuje aktivní částku 352½ milionu K. Tím není však řešen problém opatřování nutných surovin. Při bližším zkoumání obchodní bilance zjistíme, že se sice silně zvýšil vývoz do clearingových států, ale že neúměrně klesl vývoz do států devisově volných, a to zejména do oněch zemí, které byly dosud našimi surovinovými zásobiteli. Přes to, že vykazujeme aktivní obchodní bilanci, projevuje se úbytek devisových prostředků a podnikatelé si počínají stěžovat na pomalý a nižší příděl devis, než vyžaduje jejich potřeba, aby mohly být splněny objednávky a aby mohla být udržena výrobní kapacita a zaměstnanost podniků. Úbytek devisových prostředků se dá vysvětlit pozvolným odvodem, vzniklým mezinárodním napětím politickým, neznamenáním světových kursů koruny, nejistotou budoucího kursu koruny, požadavkem zaplacení zboží do ciziny před jeho dodáním proti všem obchodním zvyklostem a pod. Jedna nejasnost nebo nejistota roste geometricky v hospodářkém vývoji a mezinárodních obchodně-politických vztazích a tvoří tak celou řadu překážek, které nemohou býti odstraněny dříve, dokud nebude upraven kořen nejistoty. Therapie symptomů vzniklé hospodářské nemoci nebude účinná, pokud nebudou léčeny kořeny, dokud nebud ou pevně stanoveny principy nového hospodářského pořádku.

Náš poměr k Říši.

Problém by byl zdánlivě řešen zjednodušením hospodářských poměrů, t. j. začleněním a přizpůsobením hospodářské organisace Protektorátu hospodářské struktuře Německé říše. Toto jednoduché řešení by muselo ve svých důsledcích těžce poškoditi německé hospodářství, stalo by se příčinou mnoha nenahraditelných škod a zničilo by snad navždy hospodářskou prosperitu protektorátních zemí. Protektorát stal by se v mnohých průmyslových odvětvích velkou přítěží Německé říše, znesnadňující její posici ještě starostí o budoucí hospodářský vývoj určitého územního celku. I když nové a Velké Německo vzniklo z revolučního hnutí, bylo na hospodářském poli použito evolučních metod, protože každé násilné přetrhání dosavadního jemného mechanismu hospodářského systému, citlivého na každou změnu, by přineslo vyšší újmu než požadovaný zisk. Hospodářská struktura Říše se během sedmi nebo osmi let podstatně změnila; změnila se proto, poněvadž se změnil vrcholný účel. Hospodářství Protektorátu spočívá na jiných zásadách strukturálních a na jiném hospodářském účelu. Násilná změna rychlého přizpůsobení by byla proto škodlivá. Obsahem článku nemá být pojednání o rozličnosti struktur a účelů mezi říšským a protektorátním hospodářstvím. Proto se nebudeme dále touto otázkou zabývati za předpokladu, že už bylo vícekrát na tyto rozdíly našimi kompetentními místy a v odborných spisech nebo časopisech poukázáno. Hledejme zatím styčné body mezi oběma hospodářskými organismy. Jedním, a to velmi důležitým styčným bodem je v obou případech nut-

nost vývozu za každou cenu. S německých nejkompetentnějších míst bylo už několikrát na to poukázáno a byly naznačeny důsledky pro národní existenci, kdyby vývoz měl být nadále zužován.

Je-li společným cílem, vrcholným účelem obou hospodářských celků docílení maximálního stupně vývozu, nedocílí se toho organisačním a obchodně-politickým přizpůsobením menšího hospodářského celku většímu, protože se tím neodstraňují dosavadní poruchy brzdící vývoz, nýbrž naopak se ještě zvětšují, zvláště když se vyskytovaly už dříve u tohoto většího hospodářství a včleněním druhého se ještě zvýší. Projevují-li se v onom menším hospodářství různosti v použitých prostředcích, které však nakonec byly úspěšnější v dosažení daného cíle nebo účelu, bylo by jistě nenahraditelnou škodou, kdyby se používané prostředky měly změnit v neprospěch dosažení účele, t. j. maximálního vývozu. Organisační a jiné přizpůsobování může být hledáno tam, kde je v zájmu obou hospodářských celků a v zájmu vrcholného účelu.

Bylo by tedy účelné, aby obchodně-politické vztahy, řešené před zřízením Protektorátu samostatnými mezinárodními úmluvami, byly — pokud se projeví souhlas na straně druhé — formálně sice přičleněny k obchodním dohodám Německé říše, obsahově však aby tvořily samostatnou složku; to také předpokládá, aby se jednání zúčastnili hospodářští zástupci a znalci protektorátních zemí. Vytvořením samostatné složky v rámci celostátní úmluvy vytváří se i prejudic pro samostatný platební styk přes cedulový ústav Protektorátu. Proto nemohlo by být na příklad kladným přínosem nové ujednání, kde dosavadní volný obchodní styk s aktivním saldem měl být připoután na clearingovou úmluvu o výměně zboží, protože taková úmluva mezi Říší a oním třetím státem již existuje.

Naše soutěžní schopnost.

Cena je důležitým soutěžním činitelem v mezinárodně-obchodních vztazích. Každé přizpůsobování cen zboží v Protektorátů německému cenovému indexu bude mít v zápětí snižování soutěže schopnosti na zahraničních trzích. Vyšší ceny budou vyžadovati zvýšení mezd a platů. Tím se značně zvýší výrobní režie vývozců, kteří po prokalkulování budou nuceni nabízet zboží za vyšší ceny než dosud, čímž se sníží soutěživost zboží a nastane úpadek odbytu v cizině.

S hlediska devisového a zejména s hlediska opatřování nutných surovin je nutné, aby zboží, které je předmětem domácí produkce a je cizinou žádáno, bylo za všech možných okolností vyvezeno, i kdyby to bylo na úkor potřeby domácího nebo rozšířeného trhu v rámci Říše. Prodeji zboží za volné valuty musí být dána přednost před prodejem do clearingových států nebo vnitřním konsumem.

Zahraniční obchod se musí opírat o vzájemnou důvěru a měnovou stabilitu. Dosavadní měnová jednotka hověla velmi dobře hospodářským poměrům, protože zachycovala měnově všechny potřeby a odpovídala i dosavadním cenovým relacím. Zavedení jiné měny mělo by v zápětí další stagnaci v obchodně-politických vztazích, nehledíc ani k nežádoucímu snížení schopnosti soutěže na zahraničních trzích. Taková jistota stálosti měny by musela být obecně známá, aby zmizel pocit nedůvěry k měnové jednotce a jejímu kursu.

Ztracená odbytiště zahraniční se těžko budou získávat zpět. K zachování soutěživosti bude třeba, aby nové náklady, vzniklé novým uspořádáním, které nese podnikatel a které tvoří vyšší kalkulační položku, byly buď nějakým

způsobem hraženy, nebo aby tyto vyšší náklady byly pokud možno odstraněny; tak zdražení uhlí okrouhle o 30% zvyšuje podstatně ceny zboží. Stanovením zvláštního kursu pro uhlí mohlo by být částečně odpomoženo. Také označení zboží by mělo být takové, aby udrželo dosavadní důvěru zahraničních odběratelů, aniž by byla celostátní prestyž poškozena.

Po stránce vnitřní organisace bylo by možno snížit podbízení cen na zahraničních trzích vytvořením exportních společností nebo syndikátů a poskytnouti jim všemožnou podporu. Tu nebude též možno litovat vyšších nákladů na rozšíření zahraniční činnosti exportního ústavu. Je prostě nutno využít všech zkušeností, získaných v cizině a ve styku s cizinou, aby byl zvýšen odbyt našeho zboží do těch států, které mohou být dodavateli základních surovin nebo polotovarů. Bylo by jen v zájmu usnadnění exportu, kdyby byly ještě upraveny různé otázky ve styku se Sudetským územím; zušlechťovací proces, prováděný v sudetských podnicích se zdražil a snižuje soutěživost našeho zboží. Snad i tu dalo by se při vzájemném pochopení společných zájmů docílit určité úpravy.

Suroviny a politika devisová.

Bylo již uvedeno, že 60% z celkového dovozu připadá na suroviny. V tomto procentě jsou zahrnuty suroviny z volných států i clearingových. Počítáme-li za dnešních poměrů s nutným vývozem kolem 7 miliard K, potřebujeme na krytí surovinových potřeb asi 4.200 milionů K. Při podrobném zkoumání všech druhů surovin podle jejich původu dojdeme k výsledku, že bude třeba kolem 3 miliard K ve volných devisách, aby výrobní podnikání protektorátních zemí bylo zajištěno. Tato částka by se ještě zvýšila, kdyby stouply objednávky zboží v rámci Říše nebo do ostatních claeringových zemí. Problém surovin se nám tedy omezuje na problém opatření dostatečné zásoby devis. Kromě různých úprav v hospodářském podnikání a zahraničně obchodním styku projevuje se potřeba velmi úsporného hospodářství devisového. Po této stránce byla již částečně provedena úprava přidělovací a dovozní praxe tím, že od počátku května t. r. každý dovozce musí si předem opatřit devisový příslib, který mu zabezpečuje příděl devis pro dovoz. Je pravděpodobné, že v krátké době bude tato otázka upravena definitivně, aby mohlo být při přídělu dbáno všech objektivních potřeb.

Cesta, která tu byla zhruba vytýčena, je dosti namáhavá, protože předpokládá nejen ujasnění vzájemných vnitřních vztahů, ale i urychlenou úpravu poměrů s cizími státy. Rozhodně však může výsledek těchto opatření přinést lepší výsledek než pouhé a překotné přeorganisování a včlenění hospodářství i tam, kde toho nežádá celostátní nutnost. Zásadně je tedy na prospěch věci, bude-li ponechán dosavadní hospodářský pořádek a kdy státní zásahy se omezí jen na ta odvětví, která toho při změněných poměrech vnitropolitických nutně potřebují. V každém případě vyžaduje zachování čilého zahraniční obchodního styku, aby upravovací provisorium bylo co nejkratší a aby zajištění dosavadních poměrů po stránce výrobní, vývozní, cenové a měnové odstranilo nejistotu zahraničních odběratelů a usnadnilo tak normální průběh a použití obchodních zvyklostí v mezinárodní směně. Tímto postupem a evolučním přizpůsobováním se jen v případech celostátně nutných může produkční činnost protektorátních zemí být přínosem; v opačném případě nutno se obávat hospodářské přítěže a vzniku nových sociálních problémů.

Dr. LEOPOLD CHMELA.